

HATAY'IN TÜRK TOPRAKLARINA KATILMASININ EDEBİYATIMIZDAKİ YANSIMALARI

Mustafa APAYDIN

Atatürk'ün, hastalığının en şiddetli dönemlerinde bile üzerinde büyük bir titizlikle durup meşgul olduğu konulardan biri, İskenderun Sancağı'nın ana vatana katılması davasıdır. 1936'da Atatürk'ün gündemine giren ve ancak 1939 yılında Hatay'ın Türkiye topraklarına katılması ile çözümlenen bu sorun, Türk kamuoyunun da 1936'dan sonra hassasiyet gösterdiği yegâne konudur.

Aslında Misak-ı Milli sınırları dahilinde olan, o zamanki adıyla İskenderun Sancağı, Fransızlarla güney sınırlarını belirleyen 20 Ekim 1921 Ankara Anlaşması ile Türkiye toprakları dışında bırakılmıştı. Kurtuluş Savaşı'nın sıkışık ortamında, fazla seçeneği kalmayan Ankara, Hatay'ın Fransa mandasına girmesine razı olmak durumunda kalmıştı. Bununla birlikte Türkiye, İskenderun Sancağı üzerindeki haklarından gerçekte hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Hatay kurtuluş mücadelesinin önderlerinden biri ve Bağımsız Hatay Devleti'nin Cumhurbaşkanı olan Tayfur Sökmen, hatıralarında Mustafa Kemal'in Hatay davasına nasıl sahip çıktığını, Hatay'ın kurtuluş mücadelesi yapanlara nasıl destek verdiğini anlatır.¹ Mustafa Kemal'in daha 15 Mart 1923'te Adana'ya yaptığı ziyaret esnasında sarf ettiği ünlü "*Kırk asırlık Türk yurdu, düşman elinde esir kalamaz.*"² sözü de, Türkiye'nin Hatay ile ilgili görüşünü özetler niteliktedir.

Hatay, Türkiye gündemine tekrar 1936'dan itibaren girmiştir. Avrupa'da Almanya ve İtalya'nın büyük bir askerî güçle yayılmacı politika izlemesi üzerine Orta Doğu'daki askerî varlığını gözden geçiren Fransa, Suriye'ye bağımsızlığını vermiş; İskenderun Sancağı'nı da bu yeni devletin sınırları içinde kabul etmiştir. Bu oldu bittiyi kabul etmeyen "*Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesinde uluslar arası konjonktürü ustaca değerlendiren bu millî meseleyi tekrar gündeme getirmiştir.*"³

İçeride de Hatay sorununu millî bir dava olarak kamuoyuna mal etmek amacıyla mitingler düzenlenmiş; basından Hatay'ın Türk olduğu tezini sürekli olarak işlemesi talep edilmiştir.⁴ Bu arada Sancak'ın ismi Atatürk tarafından "Hatay" olarak değiştirilmiştir.⁵

Hatay sorununun edebiyatımızdaki akislerine gelince; bu konuyu iki farklı dönemde değerlendirmek lâzımdır. 1936-1939 yılları arasında Hatay konusunda kamuoyu

**Türk Dili*, S.: 583, Temmuz 2000, s. 68-82.

¹ Tayfur Sökmen, *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1999, s. 51 vd.

² *Age.*, s. 103.

³ Yard. Doç. Dr. Yusuf Sarınoy, "Atatürk'ün Hatay Politikası-I (1936-1938)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Mart 1996, C. 12, S.34, s.3

⁴ *Agy*, s. 20-21.

⁵ Tayfur Sökmen, *a.g.e.*, s. 139.

oluşturmak, Hatay konusundaki hassasiyeti vurgulamak amacıyla yazılmış çok sayıda edebî ürünle karşılaşırız. 1939'dan günümüze kadar geçen süreçte ise, daha çok Hatay doğumlu şair ve yazarların eserlerinde Hatay'ın Türk topraklarına katılış mace-rası ele alınmıştır.

Aslında Hatay, edebiyatımızda ilk olarak 1921 Ankara Anlaşması sonrasında ele alınmıştır. Fransız mandasının doğurduğu hassasiyet, Mehmet Âkif e bir kıt'a yazdıracak⁶; Ahmet Türkmen de 1922'de "Antakya İçin Nevha vü Feryat" adlı şiiriyle⁷ Antakya'nın işgal edilmesi karşısındaki duygularını şöyle dile getirecektir:

Firakından ey Antakya kara bahtım sana ağlar / Husûf u tâlünden dide-i encüm sana ağlar

Bununla birlikte İskenderun Sancağı'nın durumundaki belirsizlik, o yıllarda farklı heyecanlar, değişiklikler yaşayan Türk kamuoyunu ve edebiyatını fazlaca meşgul etmemiştir.

1936'dan 1939'a kadar geçen sürede ise Hatay sorunuyla ilgili yaşanan politik ilişkilerin yoğunluğu ve devletin ısrarlı tutumu dolayısıyla edebiyat dünyası da soruna duyarsız kalmamıştır. Bu dönemde Hatay, büyük ölçüde manzum ürünlere konu olmuştur. Bunu da doğal karşılamak lâzımdır. Hamasî konulara şiir türünün daha uygun olması; edebiyat sahasında ısrarlı olmayan bazı şahısların Hatay konusundaki hassasiyetlerini diğer edebî türlere göre bir manzumede daha kolayca ifade edebileceklerini düşünceleri, anlatma esasına bağlı edebî türlerde mekân olarak Hatay'ın yeterince tanınmıyor olmasının doğurduğu sorunlar ve nihayet manzum sözün akılda kalıcılığı-nın ve etkisinin daha fazla olması dolayısıyla bu dönemde Hatay sorunu, edebiyatımızda neredeyse tamamıyla şiirle ifadesini bulmuştur.

Türkiye'nin Hatay davasının desteklemek amacıyla bu dönemde bütünüyle bu so-runu ayrılmış şiirlere yer veren iki şiir kitabı yayımlanmıştır. Bunlardan ilki 1937'de yayımlanan A. Polat Ateş'in *Bir Ulus Doğarken Antakya Duyguları*⁸, ikincisi de 1938'de yayımlanan İsmail Özler'in *Atatürk'ün Hatay Zaferi'dir*⁹. Ayrıca 1936'dan sonra basılan şiir kitaplarında, süreli yayınlarda ve özellikle halk evi dergilerinde ko-nuyla ilgili epeyce şiir yayımlanmıştır. Büyük çoğunluğunun Atatürk'ün 1936'da Ha-tay'ın Türk olduğu tezini ortaya atışından sonraya ait bulunması¹⁰, bu şiirlerin devletin Hatay konusundaki kamuoyu oluşturma çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla ya-zıldığını düşündürüyor. Elbette Hatay topraklarının bir başka ülkeye ait olma ihtimali-nin doğurduğu hassasiyetin de şairleri harekete geçirdiğini söylemek mümkündür. Ay-rıca yurdun çok çeşitli bölgelerinde yayımlanan halk evi dergilerinde, diğer edebiyat

⁶ Mehmet Tekin, *Hatay Şiirler, Yazılar Antolojisi*, Antakya 1993, s. 21.

⁷ *A.g.e.*, s. 117.

⁸ A. Polat Ateş, *Bir Ulus Doğarken, Antakya Duyguları*, Köyhocası Basım Evi, Ankara 1937.

⁹ İsmail Özler, *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, İtmat Basım Evi, İzmir 1938.

¹⁰ Aslında Türkiye, Ankara Anlaşması'ndan beri Hatay'ın Türk toprağı olduğu fikrini korumuştur. Konunun tekrar gündeme gelmesi, Eylül 1936'da Fransızların Suriye'ye bağımsızlık vermeleri ve Hatay'ı Suriye toprağı olarak kabul etmeleri üzerine gerçekleşmiştir. Atatürk de, 1 Kasım 1936'da Meclis'in açılış konuşmasında Ha-tay'ın Türk toprağı olduğunu açıkça ifade ederek, sorunun Türk kamuoyunda tartışılmasını sağlamıştır. Bk. Yusuf Sarıay, *agy.*, s.10-11.

dergilerinde Hatay sorununa dair şiirlere rastlanması, davanın bütün memleketin davası hâline getirildiğine güzel bir örnektir.¹¹

Antakya ve çevresinin Türk kamuoyunda tartışılmaya başlanmasından çok kısa bir zaman sonra bu konuda şiirlerle karşılaşırız. İlk şiirlerden birini Behçet Kemal Çağlar kaleme almıştır. Ekim 1936'da yayımlanan "Bağında İki Gül Kanıyor" adlı şiirinde Behçet Kemal, İskenderun ve Antakya'nın Türk olduğunu ve bu toprakların işgalinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir:

*Kalemi atıp ele bayrak alsam mı nedir:
"İdeal" der dururum yerimde kaç senedir,
Danunçiyö hızıyla koşsam ya, kurtarsam ya:
Fiyumeler bekliyor: İskenderun, Antakya...
Dünyada dik herkese, her şeye başlarımız!
Bir sizin önünüzde eğişik arkadaşlarımız!
Yurdun inşasından baş aldıkça sizinleyiz...
Su üstünden çizgiyle nasıl ayrılır deniz?¹²*

Behçet Kemal'in şiirinin yayımlandığı *Yücel*'in aynı sayısında Osman Nebi'nin şiiri de aynı konuyu ele almaktadır. Şair, Antakya ve İskenderun halkının işgal altında olmaktan, vatandan ayrı düşmekten duydukları üzüntüyü ve bu toprakların aslında Türkiye'nin bir parçası olduğu tezini vurgulamaktadır:

*Bahsedeyim biraz, bağırim dolu kan
Size Antakya'dan, İskenderun'dan...
Onları kaç yıldır güler gören yok
Derdini, yasını bir gün soran yok...*

*Ötmez olmuş bahçelerde kuşları,
Türkiye'yle dolu bütün düşleri.¹³*

Sorunun Türkiye gündemine girmesi ve edebiyatın da bu soruna tepki vermesine paralel olarak o dönemde Hatay sınırları içinde yaşayan bazı şairlerin de çektikleri acılardan ve Türkiye ile birleşme arzusundan söz ettiklerini görmekteyiz. Örneğin Vedi Münir Karabay'ın "Sürgünde Yurt Hasreti" adlı şiirinde Antakya'nın işgali karşısındaki üzüntüsünü şöyle dile getirmiştir:

*Antakya, ey bahtsız yurdum Antakya
Seni rüzgârlardan sordum Antakya
Karalar giymişsin duydum Antakya*

¹¹ Bu arada Bafra, Merzifon gibi ilçelere de çıkarılan halk evi dergilerinde Hatay sorununa dair şiirlere rastlandığı hâlde Ankara Halk Evi dergisi *Ülkü*'de Hatay sorunuyla ilgili hiçbir şiirin yer almamasını da ilgi çekici bir tespit olarak belirtelim.

¹² Behçet Kemal Çağlar, "Bağında İki Gül Kanıyor", *Yücel*, Birinci Teşrin 1936, C.4, S.20, s.47. Behçet Kemal'in Hatay'la ilgili "Türk Hatay", "Kırk Asırlık Türk Yurdu", "Atatürk Söylüyor" ve "Hatay'a Davet" isimli dört şiiri daha bulunmaktadır. (Bk. Mehmet Tekin, *Hatay Antolojisi*, s.45-48) Ayrıca şair, *Ankaralı Âşık Ömer'in Cumhuriyet Destanı* adlı eserinde de Hatay sorununa değinmiştir.

¹³ Osman Nebi, "Ağlıyor Vatan", *Yücel*, Birinci Teşrin 1936, C. 4, S. 20, s. 49.

Üzgünün yüreğim kanıyor ana
İçimde hasretin yanıyor ana¹⁴

Ali İlmi Fani Bilgili'nin "Asi'ye Yakarış" adlı şiirinde de Hatay'ın içinden Türkiye'ye duyulan özlem şiirleştirilmiştir:

Dünyanın dört bucağı
Denizi, çölü, dağı,
Hâlâ ufuklarında
Arıyor al bayrağı.¹⁵

Hatay sorununu işleyen şiirlerde, Hatay'da yaşayan Türklerin çektikleri acıdan, Fransız ve Araplardan gördükleri baskıdan söz edildiğine tanık olunmaktadır. Bu husus üzerinde durulması, bir anlamda Türkiye'nin ilerideki muhtemel bir müdahalesine kamuoyunu hazırlamak açısından gereklidir. Ayrıca gerçekten de, Hatay sorununun ortaya çıkışını izleyen dönemde Fransızların ve Arapların Türk ahali üzerinde yoğun sindirme politikaları uyguladıklarını, örneğin ders kitaplarındaki Türk büyüklerinin resimlerini yırtmaya kadar varılan bir tavır içinde olduklarını biliyoruz.¹⁶

Yusuf Mardin, "Antakyadan Mektup" adlı şiirinde Antakya'nın ve Antakyalının ana vatandan uzak düşmüş olmaktan duyduğu üzüntüyü şöyle dile getirmiştir:

Antakya bir görsen kan ağlamakta,
İlacı ne ise bul gönder artık.
Yirmi yıl yaşadık senden uzakta
Yetmez mi? Hasrete bir son ver artık.¹⁷

İsmail Özler, Hataylı bir Türkün ağzından kaleme aldığı şiirinde Türklerin çektikleri işkencelerden bahsetmiştir:

Omzumda duyduğum esaret denen yükür,
Gördüğüm hakaretler, işkenceler büyüktür.
Yirmi yıldır ağlarım, ben yanık, bağırim yanık,
Yetiş kardeşim kurtar, zulümden bıktım artık!¹⁸

Ziya İlhan, Hatay'da olanları, emperyalizmin alışlagelmiş sömürgeleştirme taktikleri olarak yorumlamıştır. Ona göre Fransa, kolayca sömürebileceğini düşünerek Suriye'ye bağımsızlığını ve yüzyıllardır Türk olan Hatay'ı vermiştir:

Sönecektir Hatay'da gene birkaç bin ocak
Medeniyet zulümlle değiştirdi yerini
Fransız emperyalizmi gösterdi dişlerini
Çöllerin arabına, cebelin düzüsüne
İstiklâl rozet gibi takılır da göksüne

¹⁴ Mehmet Tekin, *Hatay Antolojisi*, s. 140 (Bu şiir ve antolojide yayımlanan diğer şiirlerin bibliyografik kütünyeleri verilmemiştir. Bu şiirin de 26.11.1936 tarihinde yazıldığı dile getirilmiştir.)

¹⁵ A.g.e., s. 40.

¹⁶ Ayla Kutlu, "Hatay Devletinden Hatay İline", *Tarih ve Toplum*, Temmuz 1987, C.8, S. 43, S. 21 vd.

¹⁷ Yusuf Mardin, "Antakyadan Mektup", *Yücel*, İkinci Kânun 1937, C.4, S. 23, s.171.

¹⁸ İsmail Özler, "Hataydaki Kardeşimin Mektubu ve Ona Cevabım", *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, s. 8.

